

شهر مجازی رویکردی نو در توسعه امنیت گردشگری و مدیریت هوشمند شهری^۱

زهرا آزادفلاح، آریب کرکه آبادی، عباس ارغان^۴

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۷/۳۰

از صفحه ۴۷ تا ۷۰

پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم،
شماره اول (پیاپی چهل و نهم)، بهار ۱۳۹۹

چکیده

مقدمه: امروزه شهر مجازی به عنوان راهکاری مناسب جهت حل معضلات شهری، مورد توجه مدیران شهری واقع شده است. نوشتار حاضر با این رویکرد که گردشگری می تواند با تمرکز بر شاخص های شهر مجازی مورد توجه ویژه قرار گیرد، انجام شد که این امر با نظارت پلیس می تواند منجر به افزایش امنیت در محدوده مورد مطالعه قرار گیرد.

روش: این پژوهش به روش آمیخته (ترکیبی) انجام شد. در ابتدا، مصاحبه ای عمیق با ۱۳ نفر از اساتید دانشگاه و مدیران ارشد کشور در حوزه فناوری اطلاعات و شهرداران انجام شد تا از این طریق ابعاد و مؤلفه های پژوهش شناسایی و پرسشنامه پژوهش ساخته و بین ۳۸۴ نفر از گردشگران داخلی و خارجی توزیع شد.

یافته ها: نتایج پژوهش نشان داد که مدیریت هوشمند شهری و شهر مجازی در منطقه مورد مطالعه سبب افزایش امنیت برای گردشگر و توسعه پایدار گردشگری مجازی شده است.

نتیجه گیری: به طور کلی، تحلیل ها حاکی از آن است که مجازی سازی گردشگری و افزایش امنیت گردشگری در منطقه ۱۲ تهران به سبب تأثیر عوامل مختلف به ویژه در ابعاد همکاری بین سازمانی و در ابعاد مرتبط با شهروند مجازی، سیر مطلوبی طی نکرده است؛ بنابراین لازمه رسیدن به توسعه پایدار در زمینه گردشگری و افزایش امنیت، نگاه ویژه و برنامه ریزی از پایین به بالا به مقوله مجازی سازی گردشگری است تا از این طریق توسعه پایدار و امنیت منطقه گسترش یابد.

کلیدواژه ها: شهر مجازی، گردشگری شهری، امنیت، منطقه ۱۲ تهران.

۱- مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان با عنوان «تبیین جایگاه شهر مجازی از منظر گردشگری پایدار و مدیریت هوشمند شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۲ تهران)» است.

۲- دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. z23084@yahoo.com

۳- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. (نویسنده مسئول) zeynabkarkehadi@yahoo.com

۴- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.

امروزه، هیچ صنعتی بدون بهره‌برداری از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی نتوانسته است نقشی تعیین‌کننده در رقابت‌های ملی و فراملی ایفا کند. صنعت گردشگری نیز از این امر مستثنی نبوده است. از آنجا که توسعه صنعت گردشگری به‌عنوان مهمترین بخش اقتصادی و درآمدزا، یکی از چالش‌های مهم توسعه اقتصادی در دنیا است، کشورهای موفق شده است که با بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در این صنعت و یافتن راه‌های جدید به نحو مطلوب از توانمندی‌های این بخش بهره برده است. با توجه به پیشرفت‌های فناوری و همچنین محدودیت‌های مکانی، زمانی، مالی، زیست‌محیطی و گردشگری انبوه، تقاضا برای راه‌های جدید گردشگری که به افراد اجازه تجربه غیرمستقیم (مجازی) گردشگری را به‌وسیله فناوری حقیقت مجازی می‌دهد، به‌وجود آورده است. به‌طوری‌که بسیاری از محققان عرصه گردشگری، این نوع گردشگری را پیش‌تاز در موفقیت صنعت گردشگری و بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش امنیت شهری که پلیس فتا در برخی از کشورها نقش ویژه‌ای داشته، معرفی کرده است. کشور ایران دارای امتیازات و ویژگی‌های بارزی در صنعت گردشگری در دنیا و منطقه است. در خصوص رقابت‌پذیری صنعت گردشگری و سفر در جهان، جایگاه ایران در سال ۲۰۱۷ در مقایسه با سال ۲۰۱۵، بهبود یافته است. کشور ایران در سال ۲۰۱۷ با چهار پله صعود به رتبه ۹۳ در میان ۱۳۶ کشور جهان صعود کرد. در سال ۲۰۱۷، جایگاه ایران در این صنعت در میان کشورهای خاورمیانه، هشتم است. همچنین با ورود ۵/۲ میلیون گردشگر خارجی به ایران و حدود ۳/۵ میلیارد دلار درآمد به دست آمده ناشی از آن، میانگین دریافتی‌های ایران به ازای هر گردشگر معادل ۶۶۵/۱ دلار اعلام شده است. صنعت سفر و گردشگری با ارزش افزوده تقریباً ۱۰/۱ میلیارد دلاری، سهم ۲/۵ درصدی از کل تولید ناخالص داخلی ایران را تشکیل داده و با ۴۷۶ هزار شغل، سهم ۱/۹ درصدی از کل اشتغال کشور را به خود اختصاص داده است (معاونت بررسی‌های اقتصادی، ۱۳۹۶:۵). ایران با سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی، توسعه و بهبود زیرساخت‌ها و مدیریت صحیح و استفاده از نکات مطلوب و مثبت خدمات شهرهای مجازی و پتانسیل‌های گردشگری موجود توانسته است بستر مناسب در زمینه اشتغال، افزایش درآمد و افزایش میزان امنیت فراهم کرده و به جای تکیه بر صادرات نفت به منابع مالی

پایدار دست یافته است. درآمد حاصل از گردشگری بین سال‌های ۹۲ تا ۹۵ بیش از ۳۲ میلیارد دلار بوده و در این مدت ۱۹ میلیون و ۹۰۰ هزار نفر گردشگر خارجی وارد کشور شده‌اند. همچنین درآمد نفتی ایران در سال ۲۰۱۷ برابر با ۴۰ میلیارد و صدمیلیون دلار بوده است (معاونت بررسی‌های اقتصادی، ۱۳۹۶: ۵). کشور ایران نیز با توجه به پتانسیل‌های قومی، فرهنگی، جغرافیایی و... در نواحی شهری نیازمند تغییر در نگرش و بهره‌گیری از دیدگاه جامع و بلندنگر در بهره‌برداری از منابع گردشگری است که در واقع، شهرهای مجازی با توجه به خدماتش در حل مشکلات گردشگری و افزایش امنیت موفق بوده است. انجام طرح شهر مجازی در کلانشهر تهران و منطقه ۱۲ از این بعد حائز اهمیت است که می‌تواند به دلیل تمرکز تصمیم‌گیری‌ها در این کلانشهر و عادت به الگوبرداری از تهران و منطقه ۱۲ در سایر نقاط کشور، مبنایی برای ایجاد شهرهای مجازی در سایر نقاط ایران باشد. آنچه ایده شهر مجازی در منطقه ۱۲ تهران را برجسته‌تر کرده است، رهایی از مشکلات شهری و افزایش امنیت در این منطقه است. این مشکلات شامل ترافیک شهر، آلودگی، جمعیت بالا، ازدحام و شلوغی خیابان‌ها، مراکز خرید و رفت و آمد، بوروکراسی دست و پا گیر، زمان‌بر بودن کارها به دلیل حجم بالای کار، بزرگی شهر و دشواری کنترل نظم و توجه به همه نقاط شهر، مهاجرت به حواشی شهر، ضعیف شدن هویت محله‌ای و غیره است (حسنی و دیگران، ۱۳۹۸: ۵). اکنون بیشتر گردشگران داخلی و خارجی نسبت به جاذبه‌های گردشگری تهران بی‌اطلاع هستند؛ از طریق شهر مجازی، امکان سیر و سیاحت مجازی با امنیت بیشتر و بهره‌مندی از امکانات گردشگری واقعی در شهر تهران فراهم می‌شود. در استان تهران تنها در منطقه ۱۲ حدود ۱۷۴ بنای تاریخی هست که این امر نشان‌دهنده ظرفیت بالای گردشگری پایتخت و غنای فرهنگی منطقه است. گردشگری در این منطقه به‌عنوان یک صنعت پویا و زنده توانسته زمینه جذب سرمایه‌گذار به منطقه ۱۲ باشد. منطقه ۱۲ شهر تهران به‌عنوان مهمترین مناطق تاریخی گردشگری پایتخت مطرح است. افزایش بازدیدکننده‌ها در نوروز ۹۷ از مجموعه کاخ گلستان از روز نخست فروردین تا روز هشتم برابر ۲۲۲ هزار و ۲۳۴ نفر می‌باشد. به‌طور متوسط، روزانه ۸۶۰۰ نفر از موزه‌های این منطقه بازدید کرده‌اند که این رقم نسبت به سال ۹۶ حدود ۶۰۰۰ نفر افزایش را نشان می‌دهد (حسنی و دیگران، ۱۳۹۸: ۸)؛ بنابراین با توجه به مطالب بالا، گردشگری یکی از

ارکان اصلی درآمد شناخته شده است. با در نظر گرفتن مجموع ویژگی‌های صنعت جهانگردی و ایرانگردی در منطقه و مزایای شهرهای مجازی صنعت جهانگردی، در این مقاله به نقش شهرهای مجازی در افزایش امنیت گردشگری در منطقه ۱۲ شهر تهران پرداخته شده و با توجه به طرح مسئله بیان شده سؤال ذیل مطرح شد که آیا شهر مجازی و مدیریت هوشمند شهری بر افزایش امنیت گردشگری در منطقه ۱۲ تهران تأثیر دارد؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

در حال حاضر، امریکا با بیش از ۲۰۰۰ شهر مجازی و با برنامه‌های مبنی بر ایجاد ۲۰۰۰ شهر دیگر، حرکت گسترده‌ای را در این زمینه انجام داده است. البته، کشورهای دیگری مثل کانادا، انگلستان، آلمان، کره جنوبی و چین از پیشروان توسعه شهرهای مجازی هستند. مطالعاتی که در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای در مورد امنیت گردشگری و شهرهای مجازی انجام گرفته، عبارت‌اند از:

بختیاری و همکاران (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر چالش‌های درون‌سازمانی مدیریت انتظامی در تأمین امنیت عمومی گردشگران» به این نتیجه رسیدند که مدیریت انتظامی می‌تواند با برنامه‌ریزی و ارتقاء شاخص‌های مورد مطالعه در سه بعد عوامل انسانی، عوامل فیزیکی و عوامل زمینه‌ای، امنیت عمومی گردشگران را بهبود بخشد.

کوکبی و همکاران (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان «هم‌آفرینی فضای گردشگری هوشمند از طریق تعاملات دیجیتالی» با ارائه مدل مفهومی سایبر پارک به این نتیجه رسیدند که سایبر پارک به‌عنوان فضای گردشگری هوشمند که به کمک رویکرد هم‌آفرینی و از طریق تعاملات دیجیتالی ذی‌اثران و گردشگران با محیط‌زیست شهری قادر است نقش اساسی در این زمینه بازی کند.

مشکینی و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی تأثیر رسانه‌های مجازی در توسعه صنعت گردشگری از دیدگاه کاربران شبکه‌های مجازی» به این نتیجه رسیدند که با افزایش فعالیت آن‌ها و گسترش دامنه تبلیغات و خدمات در صنعت گردشگری

می‌توان امید داشت که کاربران این شبکه‌ها و گردشگران به استفاده از این رسانه‌ها روی بیاورند و شاهد توسعه نوآورانه گردشگری باشیم.

ضرابی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقاء امنیت گردشگری (مورد مطالعه: کلانشهر اصفهان)» به این نتیجه رسیدند که با توجه به اینکه امنیت و گردشگری یک ارتباط دو سویه و مستقیم با یکدیگر دارند، باید توجه ویژه‌ای به این مهم داشت؛ زیرا صرفاً نگاه پلیسی به این مقوله نمی‌تواند امنیت گردشگری را تضمین کند.

کرکه آبادی و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش مدیریت ارتباط با مشتری الکترونیک و گردشگری شهری» به این نتیجه رسیدند که بین دو متغیر کیفیت خدمات و گردشگری شهری رابطه مثبت وجود دارد.

ارغان و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان «نقش گردشگری الکترونیکی و آموزش شهروندی در توسعه پایدار گردشگری شهری» به این نتیجه رسیدند که گردشگری برای ورود به بازار رقابتی جهان مجبور به تجهیز امکانات و بهره‌برداری از فناوری‌های نوین است.

ماریانا (۲۰۱۸)، در مقاله‌ای با عنوان «فناوری‌های جدید در گردشگری: از پیشرفت‌ها و مسیرهای چند جانبه‌ای تا ضد انضباطی» به این نتیجه رسید که فناوری مدیریت گردشگری و بازاریابی از یک حس استاتیک و کاربردی استفاده می‌کنند.

دیکنز (۲۰۱۷) در کتاب دیکنز و شهر مجازی، این کتاب به بررسی شیوه‌های زیبا شناختی استفاده شده توسط دیکنز برای ایجاد فضا می‌پردازد.

آزادفلاح و همکاران (۲۰۱۵)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر مدیریت توسعه پایدار گردشگری منطقه رودبار قصران شهر تهران» (چاپ شده در مجله جمهوری کشور ترکیه) به این نتیجه رسیدند که سیاست‌های راهبردی در ایجاد گردشگری پایدار، آموزش افراد به‌طور مستمر جهت تعامل متقابل، زیرساخت‌های امنیتی و شبکه راه‌ها به‌صورت مستمر جهت گردشگری پایدار مؤثرند.

علیرغم اینکه پژوهش‌های بررسی شده جملگی به دنبال تأثیر متغیرهای دیگر مجازی‌سازی بر گردشگری و افزایش امنیت هستند، ولی هیچ کدام عیناً به بررسی نقش شهر مجازی و مدیریت هوشمند شهری در افزایش امنیت و توسعه پایدار گردشگری نپرداخته‌اند. لذا این پژوهش درصدد بررسی این مسئله می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

در حال حاضر، نیمی از جمعیت کل جهان در شهرها زندگی می‌کنند. ده درصد جمعیت جهان در ۳۰ کلانشهر زندگی می‌کنند و ۶۰۰ شهر یک چهارم جمعیت را در خود جای داده‌اند (موسانزاده و همکاران، ۲۰۱۴: ۲۸). جهان در سطح بی‌سابقه‌ای از شهرسازی قرار دارد (فرارو، ۲۰۱۳: ۶۵). توسعه شهرها با انواع گوناگونی از چالش‌ها از جمله عدم وجود امنیت در شهرها روبرو است (داوید، ۲۰۱۵: ۸۶)؛ و جلوه‌هایی از یک تهدید جدی زیست‌محیطی در عرصه جهانی مشاهده می‌شود (بابایی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۰۱). مدل‌های شهر مجازی به برنامه‌ریزان شهری، معماران و سرمایه‌گذاران کمک‌های فراوانی می‌کند. مهمترین مزیت شهرهای مجازی کارایی و اثربخشی برای اداره امور شهری است. میشل اعتقاد دارد که شهر مجازی، پایتخت قرن ۲۱ خواهد بود. این شهر به جای اینکه توسط سنگ و سیمان بنا شود، دارای مکان‌هایی است که توسط نرم‌افزار ساخته می‌شوند و به جای استفاده از درها و خیابان‌ها، از ارتباطات منطقی استفاده می‌شود (پوراحمد و دیگران، ۱۳۹۷: ۲) در دهه اخیر، با رشد فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و رشد ظرفیت‌های فضای مجازی، شهرهای مجازی به‌عنوان شکلی جدید از اداره جوامع شهری مطرح شده‌اند. در نگاه اولیه، شهرهای مجازی متأثر از ایده شهر اطلاعاتی بود (تقی‌زادگان، ۱۳۹۳: ۹). با ظهور صنعت هم‌زمان با ارتباطات، کامپیوتر و به دنبال آن، ارتباطات شبکه‌ای و سپس، شکل فراگیر این ارتباط در قالب اینترنت فضای جدیدی برای شهر به وجود آمد که از آن تعبیر به شهر مجازی می‌شود (عاملی، ۱۳۸۳: ۶۵). شهر مجازی که برای آن نام‌هایی مترادف چون «شهر دیجیتالی» نیز پیشنهاد شده است، مجموعه‌ای است از فضاهای مجازی بر روی شبکه اینترنت که «در آن می‌توان همچون در یک شهر واقعی، به کار، تفریح، خرید، دیدار و ارتباط با دیگران پرداخت» (فکوهی، ۱۳۸۳: ۱۳۳). اولین شهر مجازی در آمستردام هلند در سال ۱۹۹۴ شکل گرفت و به سرعت

بسیاری از شهرهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی وارد این فضای شهری شدند. از آنجا که کاربران شهر مجازی در درجه اول باید از دانش رایانه و دسترسی به فضای اینترنتی برخوردار باشند، پیش‌نیاز اولیه ظهور شهرهای مجازی، فراهم آمدن این دو مکان است (عاملی، ۱۳۹۰: ۷۲). شهر مجازی بنا به تعریف جلالی، عبارت از «مکان دسترسی الکترونیکی شهروندان به کلیه ادارات و اماکن درون‌شهری به شیوه‌ای با ثبات، قابل اطمینان، امن و محرمانه می‌باشد» (جلالی، ۱۳۸۳: ۳۴). شهر مجازی یک شهر اطلاعاتی و در عین حال، یک شهر جهانی است؛ زیرا کارکردهای هدایت‌کننده اقتصاد جهانی را شبکه‌ای از تصمیم‌گیری‌ها و مراکز پردازش اطلاعات با یکدیگر همساز می‌کند (لطیفی و دیگران، ۱۳۸۹: ۵۳). نظریه‌پردازان مختلفی در خصوص شهر مجازی نظریه ارائه داده‌اند از جمله: گیدنز^۱ به اصطلاحات گوناگون وضع شده برای توصیف نظم اجتماعی نوینی که پدید آمده اشاره می‌کند: «جامعه اطلاعاتی، جامعه خدماتی، جامعه دانش، فرا امروزین، فراکمیایی و جامعه فراصنعتی» (گیدنز، ۱۳۸۱: ۷۰۴). جهانی شدن، عصر اطلاعات، عصر رسانه‌ها و جامعه شبکه‌ای، برخی دیگر از واژگان هستند (منتظر قائم، ۱۳۸۱: ۷۸). مک کی^۲ نیز معتقد است: جامعه اطلاعاتی اصطلاحی است رایج، اما نادقیق که نویسندگان و مفسران مختلف آن را در اشاره به تغییرات اجتماعی گسترده‌ای که پیش‌روی ماست، به کار می‌برند (مک کی، ۱۳۸۶: ۷۸) هدف از ایجاد شهر مجازی آزادی و فرصت کافی برای انتخاب، ایجاد امنیت در سطح شهر، حرکت و دسترسی آسان، ارتباطات مناسب، توازن و تنوع، یک شهر جاذب و گیرا، آگاهی و مشارکت همگانی، استفاده مؤثر و خلاقانه از منابع است (قیسوندی و دیگران، ۱۳۹۰: ۲). رابطه بین شهر مجازی و شهر واقعی را در قالب رویکرد دو فضایی شدن شهر و در ضمن، پارادایم دو جهانی شدن‌ها به بحث می‌نشیند. به تعبیر عاملی، شهر مجازی و شهر واقعی به صورت دو قلوهای همزادی هستند که از یک پیوند و چسبندگی جدایی‌ناپذیر برخوردارند (غفرانی و دیگران، ۱۳۹۰: ۷-۴). در واقع، در این شهر امنیت و صنعت گردشگری در تعاملی دو جانبه، هم می‌تواند تأثیر افزایشی بر هم داشته باشند و هم تأثیر کاهشی؛ به این معنا که افزایش و کاهش امنیت باعث رونق یا رکود صنعت گردشگری خواهد شد و بالعکس (بختیاری و دیگران، ۱۳۹۸: ۱۷۱). امنیت به‌عنوان زیربنایی‌ترین اصل در تدوین راهبرد توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید.

^۱ Gidnz

^۲ mak ky

به‌طور اصولی، تا زمانی که امنیت برقرار نباشد، سفری شکل نخواهد گرفت و سخن گفتن از گردشگری بی‌بهره خواهد بود. در واقع، همان‌طور که یکی از عوامل مهم رونق گردشگری وجود امنیت است، توسعه گردشگری در یک منطقه و تردد گردشگران در یک مقصد نیز موجب به وجود آمدن امنیت در آن منطقه خواهد شد. از این‌رو، توسعه پایدار گردشگری و مقوله امنیت ارتباط تنگاتنگی با هم دارند (ضرابی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۱۰).

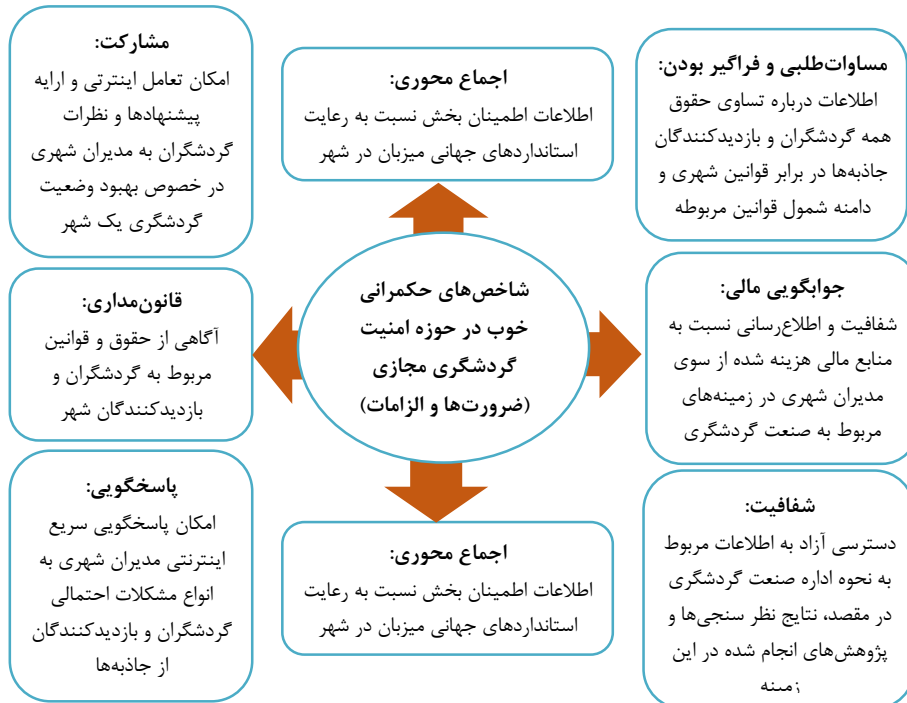
امنیت مفهومی کلی است که شامل وضعیت سلامت و آرامش و رفاه فرد و ثبات جامعه می‌شود. احساس امنیت به قلمروهایی از حریم افراد و گروه‌های اجتماعی جامعه مربوط می‌شود که در تعامل با یکدیگر، ارتباط با جامعه و سازمان‌های اجتماعی و نهادهای حکومتی معطوف می‌شود که به‌طور مستمر و در طول زندگی روزمره، اعضای جامعه با این پدیده در حوزه‌ها و قلمروهای مختلف روبرو می‌شوند و زندگی آنها مستلزم ارتباط در این عرصه‌ها می‌باشد. امنیت، توانایی جامعه در دفاع از خصوصیات و ویژگی‌های اساسی خود در برابر تغییرات و تهدیدات واقعی و احتمالی است؛ امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جوامع احساس می‌کنند هویت‌شان در خطر است (ضرابی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۲۱).

امنیت عامل مهمی در تصمیم‌گیری گردشگران برای بازدید از یک مقصد گردشگری است. این روزها مسئله امنیت نه تنها برای کل جامعه، بلکه برای گردشگران حائز اهمیت ویژه‌ای است (تقوایی و دیگران، ۱۳۹۲: ۹۸-۹۲). در مقاصد گردشگری، امنیت نقش مهمی در رضایت گردشگران، افزایش ورود آنها، کاهش جرم و جنایت و در نتیجه، توسعه گردشگری مقصد دارد (نعمت‌الهی و دیگران، ۱۳۹۶: ۲). صنعت گردشگری مهمترین کالای صادراتی و منبع درآمدی کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته است (آزادفلاح، ۲۰۱۵: ۲) و عامل اصلی در روند توسعه اقتصادی و ایجاد امنیت و رونق اشتغال‌زایی یک منطقه به‌شمار می‌رود (کرکه‌آبادی و آزادفلاح، ۱۳۹۴: ۱). از صنعت گردشگری به علت سازوکار منحصر به فرد اقتصادی خود به‌عنوان صادرات نامرئی نیز یاد می‌شود (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۷). توسعه گردشگری متکی بر زیرساخت عمومی و خصوصی مناسب است (کوکبی و دیگران، ۱۳۹۸: ۶۲). فناوری مدیریت گردشگری کمک می‌کند که بازاریابی از یک حس استاتیک و کاربردی (که به موجب آن مدیران و گردشگران از فناوری‌ها به‌عنوان ابزار) استفاده کنند (ماریانا سیگالا، ۲۰۱۸: ۱۵۶). برای ورود به بازار رقابتی جهان، مجبور به تجهیز امکانات و بهره‌برداری از فناوری‌های نوین در

قالب «گردشگری مجازی» هستیم (احمدپور و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۳). بوهایلیس^۱ (۲۰۱۳) در تعریف گردشگری مجازی می‌نویسد: توریسم مجازی به معنی دیجیتالی شدن همه فراگردها و زنجیره‌های ارزشی در صنایع توریسم، مسافرت، میزبانی و صنایع غذایی است (غفاری و دیگران، ۱۳۹۴: ۸۵). گردشگری مجازی نسل جدید گردشگری است که در واقع، با استفاده از فناوری اطلاعات می‌تواند سرعت در ارائه خدمات، ایجاد امنیت شهری، کاهش هزینه و معرفی و بازاریابی ظرفیت‌های گردشگری را هدایت و راهبری کند (عطافر و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۴۲). در واقع، گردشگری مجازی فناوری نوینی است که در صنعت گردشگری با نفوذ در میان اجزای این صنعت از جمله مسافران، تورها، آژانس‌های مسافرتی، شرکت‌های هواپیمایی، هتل‌ها، فروشگاه‌های عرضه صنایع دستی، مقاصد گردشگری و سایر مراکز خدماتی و رفاهی، سیستم جامع اطلاعات گردشگری را شکل داده است (فریدونی، ۱۳۸۶: ۴۶). امروزه، شهرداری به‌عنوان مدیر شهر و حکمران شهری شناخته می‌شود. از جمله وظایف شهرداری‌ها، سازماندهی گذران فراغت و تفریح شهروندان است (کلداهی. ای. آل، ۲۰۱۳: ۱۸). با توجه به آنچه اشاره شد، یکی از کارکردهای شهرها و عنصر تعیین‌کننده در چشم‌انداز شهری در دهه‌های اخیر، گردشگری در شهرها است. این موضوع وظیفه شهرداری‌ها را به‌عنوان حکمرانان شهری مسجل می‌کند. به این ترتیب می‌توان در مقابل شاخص‌های حکمرانی خوب که شاخص‌هایی کلی هستند، شاخص‌هایی ویژه حکمرانی شهرداری‌ها در بستر گردشگری مجازی قرار داد (نمودار شماره ۱).

^۱ buhalis

نمودار ۱: انتقال شاخص‌های حکمرانی خوب (ضرورت‌ها و الزامات) به حوزه توریسم شهری مجازی

نمودار ۲: لایه‌های توریستی منطقه ۱۲ تهران و زیر مجموعه‌های آنها

روش‌شناسی

در این پژوهش با توجه به ماهیت موضوع از روش تحقیق آمیخته برای گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق استفاده شده است. پژوهش ترکیبی یا آمیخته، ترکیبی از فنون کمی و کیفی در تحقیق است (بازرگان، ۱۳۸۶). از میان روش‌های کیفی، از روش گروه‌های کانونی استفاده گردید. از میان روش‌های کمی نیز از روش تحقیق

همبستگی^۱ (دلاور، ۱۳۸۴) بهره گرفته شد. در ابتدا، مصاحبه‌ای عمیق با ۱۳ نفر از اساتید دانشگاه و مدیران ارشد کشور در حوزه فناوری اطلاعات و شهرداران انجام شد تا از این طریق ابعاد و مؤلفه‌های پژوهش شناسایی شود و پس از شناسایی متغیرهای اثرگذار بر پژوهش و ساخته پرسشنامه مربوطه و چندین بار اصلاح آن در نهایت، پرسشنامه بین ۳۸۴ نفر از گردشگران و مسئولین توزیع شد. نمونه مورد مطالعه از بین جامعه آماری بر اساس فرمول کوکران انتخاب و از روش نمونه‌گیری گلوله برفی بر پایه نظر خبرگان استفاده شد.

پایایی و روایی ابزار پژوهش

در مطالعه حاضر، پایایی پرسشنامه با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج پژوهش نشان داد که ضریب آلفای پرسشنامه مدیریت هوشمند شهری برابر ۰/۸۳، ضریب آلفای امنیت و گردشگری پایدار مجازی برابر ۰/۸۸ و ضریب آلفای خدمات شهری مجازی برابر ۰/۹۰ است. در ضمن، مقدار ضریب آلفای کل پرسشنامه برابر ۰/۹۱ می‌باشد. لذا می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه‌های پژوهش از پایایی مناسبی برخوردارند. همچنین، ارزیابی روایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان نشان داد که شاخص‌های طراحی شده برای هر پرسشنامه، از دیدگاه آنان مناسب و مرتبط با هر پرسشنامه می‌باشد که نشان می‌دهد روایی پرسشنامه قابل قبول می‌باشد.

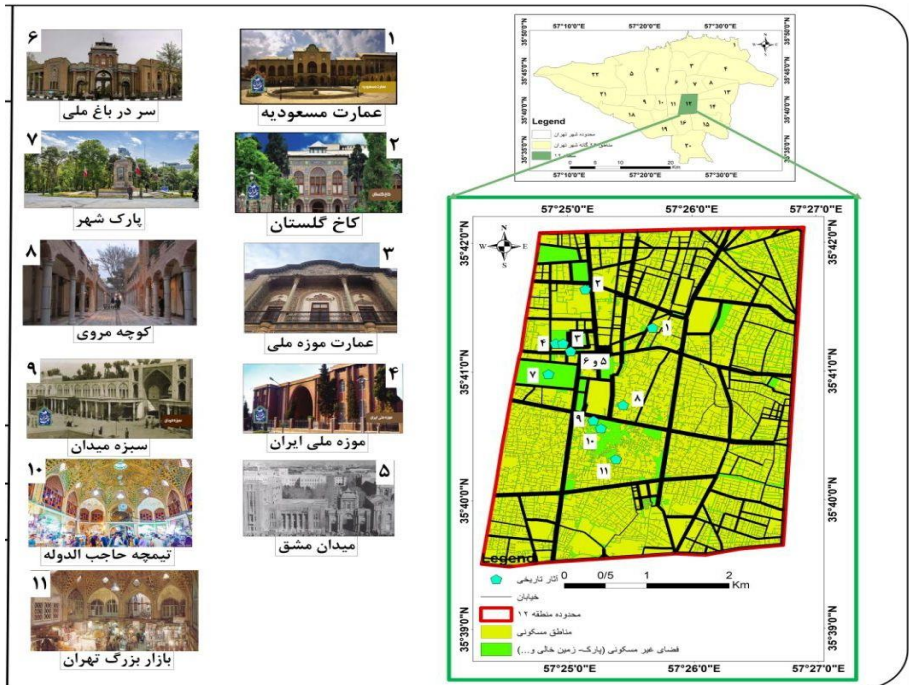
یافته‌های پژوهش

مختصری از ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه

شهر تهران از لحاظ جغرافیایی در ۵۱ درجه و ۴ دقیقه تا ۵۱ و ۳۳ دقیقه طول شرقی و ۳۵ و ۳۵ دقیقه تا ۳۵ و ۵۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. آب و هوای شهر تهران تأثیر گرفته از کوهستان در شمال (نسیم توچال) و دشت در جنوب است. آب و هوای دیگر منطقه‌های شهر، کمابیش گرم و خشک و در زمستان‌ها اندکی سرد است. (استیستیکال کانتر آف ایران، ۲۰۱۶: ۸۳). منطقه ۱۲ شهر تهران در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ مجموعاً ۲۴۱۸۳۱ نفر جمعیت داشته است. مساحت منطقه

۱- Correlation Research

۱۲ در سال ۱۳۹۵ برابر ۱۶۰۰،۸۲۳۵ هکتار بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). منطقه ۱۲ تهران، هسته مرکزی تهران قدیم و نقطه تولد آن است. در این محدوده ارزشمند بیش از ۱۷۷ اثر تاریخی به ثبت رسیده و بیش از این میزان آثار دارای ارزش تاریخی و فرهنگی در شرف ثبت وجود دارد.

شکل ۱: نقشه گردشگری منطقه ۱۲ تهران

(مأخذ: نقشه تقسیمات منطقه‌ای شهر تهران، سازمان نقشه برداری، تهیه و تنظیم: نگارندگان ۱۳۹۸)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های حاصل از پژوهش از پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها، از مجموع تعداد ۱۳ نفر مصاحبه شونده خبره (۸ نفر در مقطع دکتری، ۳ نفر در مقطع کارشناسی ارشد و ۲ نفر در مقطع لیسانس) بوده‌اند و از تعداد ۳۸۴ پرسشنامه، تعداد ۳۰۱ نفر مرد که ۷۸/۳ درصد را شامل می‌شوند و تعداد ۸۳ نفر زن که ۲۱/۷ درصد را شامل می‌شوند. در زمینه توزیع فراوانی سن در بین جامعه مورد پژوهش، نشان می‌دهد که از ۳۸۴ نفر افراد مورد پژوهش، ۲۱ نفر (۵/۵٪) زیر ۲۵ سال، ۷۵ نفر (۱۹/۵٪) ۲۵-۳۰ سال، ۶۹ نفر (۱۸٪)

۳۵-۳۰ سال، ۷۰ نفر (۱۸/۲٪) ۳۵-۴۰ سال، ۷۹ نفر (۲۰/۶٪) ۴۰-۴۵ سال و ۷۰ نفر (۱۸/۲٪) بالای ۴۵ سال می‌باشند. میانگین سنی پاسخگویان ۳/۸۳۵۹ سال با انحراف معیار ۰/۷۸۵۲ محاسبه شده است. همچنین تعداد ۲۸۱ نفر (۱۷/۷۳٪) محل تولدشان ایران و ۱۰۳ نفر (۸۳/۲۶٪) محل تولدشان خارج از ایران می‌باشد. تعداد ۲۹۰ نفر (۷۵/۵۲٪) محل سکونت‌شان ایران و تعداد ۹۴ نفر (۴۸/۲۴٪) محل سکونت‌شان خارج از ایران می‌باشد و تعداد ۲۹۹ نفر (۴۱/۷۶٪) متأهل و تعداد ۸۵ نفر (۵۹/۲۳٪) مجرد می‌باشند.

بررسی فرض نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (K-S)

باتوجه به نتایج جدول شماره (۱)، سطح معنی‌داری متغیرهای پژوهش میزان امنیت و گردشگری پایدار مجازی ۰/۲۷۴ و سطح معنی‌داری خدمات شهرهای مجازی ۰/۳۲۱ و مدیریت هوشمند شهری ۰/۳۱۶ به دست آمده است که میانگین آنها ۰/۳۰۳ می‌باشد. در نتیجه، بیشتر از خطای ۰/۰۵ می‌باشد و لذا از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. بر این اساس، برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون‌های پارامتریک استفاده می‌شود.

جدول ۱: آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

عامل	سطح معنی‌داری	مقدار خطا	نتیجه گیری
مدیریت هوشمند شهری	۰/۳۱۶	۰/۰۵	توزیع نرمال است
امنیت و گردشگری پایدار مجازی	۰/۲۷۴	۰/۰۵	توزیع نرمال است
خدمات شهرهای مجازی	۰/۳۲۱	۰/۰۵	توزیع نرمال است

فرضیه ۱: مدیریت هوشمند شهری بر امنیت گردشگری پایدار تأثیر دارد.

جدول: خلاصه تحلیل رگرسیون تأثیر مدیریت هوشمند شهری بر امنیت گردشگری پایدار

مدل	مجموع مربعات	درجات آزادی	میانگین مجموع مربعات	آماره F	Sig
رگرسیون	۴/۳۶۲	۱	۴/۳۶۲	۱۱/۰۹۰	۰/۰۰۱
باقیمانده	۷۲/۳۷۴	۱۸۴	۰/۳۹۳		
کل	۷۶/۷۳۶	۱۸۵			

جدول: متغیرهایی وارد شده به معادله رگرسیون

Sig	T	ضریب تعیین	ضریب استاندارد شده		مدل
			Beta	Std.Error	
۰/۰۰۰	۱۱/۵۷۸	۰/۰۵۷	۰/۲۳۸	۰/۱۹۴	مقدار ثابت
۰/۰۰۱	۳/۳۳۰			۰/۱۹۲	مدیریت هوشمند

باتوجه به نتایج جدول بالا، همبستگی امنیت گردشگری پایدار مجازی و مدیریت هوشمند شهری برابر با ۰/۲۳۸ به دست آمده که در سطح ۰/۰۵ معنی دار می باشد. مقدار ضریب بتا برابر با ۰/۲۳۸ و سطح معنی داری ۰/۰۰۱، که کمتر از مقدار خطای ۰/۰۵ است؛ بنابراین می توان بیان کرد که مدیریت هوشمند شهری و شاخص های مربوط به شهر هوشمند از جمله افزایش امنیت حمل و نقل هوشمند در گردشگری، افزایش امنیت در اقتصاد هوشمند با هدف کاهش جعل و سوءاستفاده از گردشگران، استفاده از حکمروایی هوشمند جهت شفاف سازی قانون و اجرای عدالت در افزایش امنیت گردشگری، مستعد بودن منطقه در زمینه سرمایه گذاری برای گردشگری مجازی، مستعد بودن منطقه در زمینه افزایش امنیت در ارائه اطلاعات مجازی گردشگری و ... بر افزایش امنیت گردشگری پایدار مجازی تأثیر مثبت و معنی داری دارد.

فرضیه ۲: مدیریت هوشمند شهری بر شهر مجازی تأثیر دارد.

جدول: خلاصه تحلیل رگرسیون تأثیر مدیریت هوشمند شهری بر شهر مجازی

Sig	F	میانگین مجموع مربعات	درجات آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰	۱۱/۱۱۲	۳/۸۱۴	۱	۳/۸۱۴	رگرسیون
		۰/۲۹۳	۳۸۳	۷۲/۲۲۳	باقیمانده
			۳۸۴	۷۶/۰۳۷	کل

جدول: متغیرهایی وارد شده به معادله رگرسیون

Sig	T	ضریب تعیین	ضریب استاندارد شده		مدل
			Beta	Std.Error	
۰/۰۰۰	۱۱/۹۱۲	۰/۰۶۳	۰/۲۶۱	۰/۱۷۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۳/۴۶۹			۰/۳۲۶	مدیریت هوشمند

باتوجه به نتایج جدول بالا، همبستگی بین همبستگی شهر مجازی و مدیریت هوشمند شهری برابر با ۰/۲۶۱ به دست آمده که در سطح ۰/۰۵ معنی دار می باشد. مقدار ضریب بتا برابر با ۰/۲۶۱ و سطح معنی داری ۰/۰۰۰، که کمتر از مقدار خطای ۰/۰۵ است؛ بنابراین می توان بیان کرد که مدیریت هوشمند و شاخص های شهر هوشمند از جمله افزایش امنیت نقل و انتقالات مالی از طریق اینترنت، افزایش امنیت اطلاعات مربوط به تسهیلات تجاری از طریق اینترنت، افزایش امنیت مربوط به تسهیلات و امکانات رفاهی از طریق اینترنت، افزایش امنیت در استفاده از حمل و نقل هوشمند در گردشگری، افزایش امنیت در اقتصاد هوشمند در گردشگری مجازی، افزایش امنیت در استفاده از اقتصاد هوشمند با هدف کاهش جعل و سوءاستفاده از گردشگران و... بر شهر مجازی تأثیر معنی داری دارد.

فرضیه ۳: شهر مجازی بر امنیت گردشگری پایدار تأثیر دارد.

جدول: خلاصه تحلیل رگرسیون تأثیر شهر مجازی بر امنیت گردشگری پایدار

مدل	مجموع مربعات	درجات آزادی	میانگین مجموع مربعات	آماره F	Sig
رگرسیون	۴/۹۰۱	۱	۴/۶۳۳	۱۰/۴۴۷	۰/۰۰۲
باقیمانده	۷۳/۵۶۳	۳۸۳	۰/۶۱۲		
کل	۷۸/۴۶۴	۳۸۴			

جدول: متغیرهایی وارد شده به معادله رگرسیون

مدل	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد شده		T	Sig
	B	Std.Error	Beta	ضریب تعیین		
مقدار ثابت	۲/۸۰۴	۰/۱۵۳			۱۱/۱۴۱	۰/۰۰۰
مدیریت هوشمند	۰/۲۰۳	۰/۰۶۰	۰/۳۱۳	۰/۰۸۱	۲/۸۸۷	۰/۰۰۲

باتوجه به نتایج، همبستگی بین همبستگی شهر مجازی و مدیریت هوشمند شهری برابر با ۰/۲۶۱ به دست آمده که در سطح ۰/۰۵ معنی دار می باشد. مقدار ضریب بتا برابر با ۰/۲۶۱ و سطح معنی داری ۰/۰۰۲، که کمتر از مقدار خطای ۰/۰۵ است؛ بنابراین می توان بیان کرد که شهر مجازی و شاخص های مرتبط با آن از جمله افزایش امنیت نقل و انتقالات مالی از طریق اینترنت، افزایش امنیت در اطلاعات مربوط به تسهیلات تجاری از طریق اینترنت، افزایش امنیت در اطلاعات مربوط به تسهیلات و امکانات

رفاهی، افزایش امنیت در مستعد بودن منطقه در زمینه سرمایه‌گذاری برای گردشگری مجازی، افزایش امنیت در ارائه اطلاعات مجازی گردشگری منطقه، افزایش امنیت در مستعد بودن منطقه برای گردشگری مجازی و ارائه پاسخ از طریق مجازی و... بر افزایش امنیت گردشگری پایدار مجازی تأثیر معنی‌دار و مستقیمی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی از مقاله حاضر، جایگاه شهر مجازی در افزایش امنیت گردشگری در منطقه ۱۲ تهران بوده است. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که با توجه به اینکه پلیس فتا متولی اصلی تأمین امنیت در فضای مجازی است، استفاده از فناوری‌های پیشرفته در کنار فرصت‌هایی که ایجاد می‌کند، می‌تواند تهدیدات امنیتی و اجتماعی را نیز با خود به همراه داشته باشد. امروزه، پلیس با استفاده از فناوری‌های نوینی که در عرصه نرم‌افزارهای تخصصی پلیس به وجود آمده است، می‌تواند در پیشگیری از وقوع جرایم فضای سایبری نقش مؤثری داشته باشد، نتایج تحلیل‌ها نشان می‌دهد کلیه ضرورت‌ها از جمله حمل و نقل هوشمند، اقتصاد هوشمند، انرژی هوشمند، نقل و انتقالات مالی از طریق اینترنت در گردشگری و تسهیلات تجاری از طریق اینترنت، تسهیلات و امکانات رفاهی از طریق اینترنت، مستعد بودن منطقه در زمینه سرمایه‌گذاری برای گردشگری مجازی، مستعد بودن منطقه در زمینه گردشگری برای ارائه اطلاعات مجازی، مستعد بودن منطقه برای گردشگری مجازی و ارائه پاسخ از طریق مجازی، استفاده از حکمروایی هوشمند جهت شفاف‌سازی قانون و اجرای عدالت در گردشگری که در دنیا شهرها را به سمت رهیافت‌های مجازی‌سازی سوق داده است، در تهران و منطقه ۱۲ نیز مصداق دارد. از طرفی، آمار و اطلاعات مربوط به بررسی‌های عینی نیز صحت این ادعا را تأیید می‌کند. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که همبستگی بین مدیریت هوشمند شهری و شهر مجازی با مقدار (۰/۲۶۱) بیشتر از همبستگی بین مدیریت هوشمند شهری و افزایش امنیت گردشگری مجازی پایدار با مقدار (۰/۲۳۸) می‌باشد. همچنین بیشترین همبستگی مربوط به دو متغیر شهر مجازی و افزایش امنیت گردشگری مجازی پایدار با مقدار (۰/۳۱۳) می‌باشد. همچنین کلیه راهبردها و اقدامات مورد بررسی در این مقاله از دیدگاه متخصصین دارای اهمیت خیلی زیاد برای مجازی‌سازی گردشگری منطقه

بوده‌اند. امتیاز بالای ضرورت‌ها، الزامات و همچنین راهبردها و اقدامات در این پژوهش از یک طرف، نشان‌دهنده صحت شناسایی معیارها و مشابه بودن چالش‌ها، مسائل و مشکلات کلانشهرها از طرف دیگر، می‌باشد. نتایج پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها از روش تحلیل SPSS که برای ایجاد یک شهر مجازی در حوزه مجازی‌سازی گردشگری کارآمد که بتواند با شهروندانش ارتباط برقرار کند، دولت مجازی، تجارت مجازی، آموزش مجازی، کسب‌وکار مجازی، پلیس مجازی و یک پایگاه اینترنتی لازم است. نتایج این مقاله با نتایج و نظرات آزادفلاح و همکاران (۲۰۱۵)، بختیاری و همکاران (۱۳۹۸)، کوبی و همکاران (۱۳۹۸)، احمدپور و همکاران (۱۳۹۶)، کرکه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی دارد. به‌طور کلی، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در ارتباط با شهر مجازی و هوشمند و ایجاد افزایش امنیت در شهر توجه به نکات ذیل اساسی است:

- توجه مضاعف به مقوله گردشگری مجازی و تعامل با گردشگران خارجی در مبادی ورودی کشور و فرودگاه‌ها توسط پلیس مرزی؛
- ایجاد محیط امن و نظارت مستمر بر سایت‌های گردشگری منطقه ۱۲ تهران از طریق پلیس فتا؛
- برخورد قاطع و سریع با هنجارشکنان از طرف پلیس در فضای مجازی ایجاد شده در منطقه ۱۲ به گونه‌ای که افراد سودجو و کسانی که قصد اقدام علیه امنیت را دارند، دچار ترس شوند و مردم عادی که به دنبال استفاده مفید و صحیح از فضای مجازی هستند، با دلگرمی به حضور پلیس با تمام اقتدار واقعی خود در دنیای مجازی به فعالیت‌های خود در این عرصه بپردازند.
- تقویت حمل و نقل عمومی هوشمند به‌ویژه در محورهای تاریخی منطقه ۱۲ تهران؛
- تقویت نیروی انسانی و کارآمد و آشنا به زبان‌های بین‌المللی و افزایش سواد دیجیتالی آنها در سطح منطقه ۱۲ تهران؛
- تأمین امنیت توسط نیروی انتظامی در فضای مجازی و سایت‌های مجازی منطقه ۱۲ تهران؛

- راه‌اندازی خدمات پلیس مجازی گردشگری در منطقه ۱۲ تهران؛
- تأمین زیرساخت‌ها برای شهر مجازی هوشمند و مجازی سازی گردشگری و افزایش امنیت در منطقه ۱۲ تهران محوری و اساسی می‌باشند.
- توسعه زیرساخت‌های مخابراتی منطقه ۱۲ جهت ورود به عرصه شهرهای مجازی؛
- افزایش کارایی شبکه‌های مجازی فعال موجود در گردشگری منطقه با فعالیتهایی از جمله اطلاع‌رسانی در مورد امکانات مختلف اقامتی، تفریحی، ارائه شرایط آب و هوایی، ارائه زمان‌بندی برنامه‌ها و فستیوال‌ها و مراسم مختلف برای کاربران و گردشگران داخلی به صورت ارائه بسته‌های تشویقی.

منابع

- احمدپور، احمد؛ فرهودی، رحمت‌الله؛ برادران‌نیا، آیدا (۱۳۹۶). «ارزیابی نقش فناوری اطلاعات در ارتقای صنعت گردشگری جزیره کیش». فصلنامه گردشگری شهری، دروه چهارم، شماره چهارم.
- ارغان، عباس؛ حق‌پناه، یعقوب؛ ابوذری، پانته‌آ (۱۳۹۲). «مقاله نقش گردشگری الکترونیکی و آموزش‌های شهروندی در توسعه پایدار گردشگری شهری». نخستین همایش ملی مدیریت یکپارچه شهری و نقش آن در توسعه پایدار.
- اسماعیل‌خو، عبدالله (۱۳۸۳). «دولت الکترونیکی». (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران
- بابایی، محبوب؛ آزادفلاح، زهره؛ بدراق‌نژاد، ایوب؛ قوشچی، رضا مجرب (۱۳۹۶). «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر خشک شدن آب دریاچه ارومیه بر اساس مدل دلفی». فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای طبیعی واحد لارستان.
- بختیاری، تقی؛ ترابی، یوسف؛ داداش‌تبار احمدی، علی (۱۳۹۸). «تأثیر چالش‌های درون‌سازمانی مدیریت انتظامی در تأمین امنیت عمومی گردشگران». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دوازدهم، شماره اول (پیاپی چهل و پنجم).
- پوراحمد، احمد؛ زیاری، کرامت‌الله؛ حاتمی‌نژاد. حسین؛ پارسا، شهرام (۱۳۹۷). «شهر هوشمند، تبیین ضرورت‌ها و الزامات شهر تهران برای هوشمندی». فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال دهم، شماره دوم.
- تقوایی، مسعود؛ پرهیز، فریاد (۱۳۹۲). «نقش امنیت گردشگری در جذب گردشگران خارجی به ایران». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال ششم، شماره سوم، (پیاپی بیست و سوم).
- تقی‌زادگان، مریم (۱۳۹۳). «نقش شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر صنعت گردشگری: رویکرد سیاستگذارانه به نقش تکنولوژی ارتباطی جدی در صنعت گردشگری ایران». اولین همایش بین‌المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران چالش‌ها و چشم‌اندازها، جهاد دانشگاهی، پژوهشکده گردشگری.
- جلالی، علی اکبر (۱۳۸۳). «شهر الکترونیک». تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.
- حسنی، علی؛ رحیم‌زاده، معصومه (بی‌تا). «آینده‌نگاری صنعت گردشگری در شهر تهران». فصلنامه علمی و پژوهشی گردشگری شهری دوره ششم، شماره اول.
- حسینی ماچک پشته، سید حمید؛ دیوسالار، اسدالله؛ معلمی، مصطفی؛ یزدانی، علیرضا (۱۳۹۲). «بررسی نقش رسانه‌های جمعی در توسعه گردشگری شهر ساری». اولین همایش ملی مدیریت گردشگری، طبیعت‌گردی و جغرافیا، همدان، دانشکده شهید مفتاح.

- خلقتی و ..... (۱۳۸۸). «شهر مجازی توریستی تاریخی تهران». (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه تهران.
- ضرابی، اصغر؛ دهقان‌نیا، منصور؛ منصور، محمد (۱۳۹۶). «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقاء امنیت گردشگری (مورد مطالعه: کالانشهر اصفهان)». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی سال دهم، شماره دهم، پیاپی چهلیم.
- عاملی، ..... (۱۳۹۰). «مطالعات جهانی شدن، دوفضایی شدن‌ها و دوجهانی شدن‌ها». تهران: انتشارات سمت.
- عاملی، ..... (۱۳۸۳). «جهانی شدن‌ها مفاهیم و نظریه‌ها». فصلنامه ارغنون، شماره بیست و سوم، تهران.
- عاملی، س.ر. (۱۳۸۴). «دوفضایی شدن شهرها، شهر مجازی ضرورت بنیادین برای کلان شهر ایران». فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات شماره پیاپی ۲ و ۳، دوره اول.
- عاملی، س.ر. (۱۳۸۴). «شهر واقعی - مجازی». (ترجمه شاهو صبار)، هفته‌نامه خردنامه همشهری شماره شصت و پنجم.
- عطاافر، علی؛ خزائی‌پول، جواد؛ پورمصطفی خشکرودی، مهدی (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر بر پذیرش فناوری اطلاعات در صنعت گردشگری». فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری سال هفتم، شماره هجدهم.
- علی پایا درکاستلز. م (۱۳۸۵). «عصر اطلاعات». (مترجمان احمد علیقلیان. افشین خاکباز و حسن چاوشیان)، ۳ جلد. چاپ پنجم. طرح نو.
- غفاری، غلامرضا؛ تقی‌زادگان، مریم (۱۳۹۴). «مشارکت و فعالیت در شبکه‌های مجازی گردشگری و سرمایه اجتماعی مجازی در ایران». مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره چهاردهم.
- غفرانی و ..... (۱۳۹۰). «گستره شهر مجازی؛ بررسی پیوندهای شهر مجازی با شهرسازی معاصر». (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- فریدونی، توماج (۱۳۸۶). «تئوری توریسم مجازی و گردشگر». آدرس انتشارات
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳). «انسان شناسی شهری». تهران: نشر نی.
- قیس‌وندی، حمید؛ قیس‌وندی، آرمان؛ قیس‌وندی، کیهان (۱۳۹۰). «شهر هوشمند، تکوین انقلاب شهری نوین، شهر الکترونیک واقعیت شهرهای فردا». دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، همایش ملی آرمان شهر ایران.

- کرکه‌آبادی، زینب؛ آزادفلاح، زهره (۱۳۹۴). «تحلیل گردشگری و اوقات فراغت در شهرهای اسلامی». همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران، یزد.
- کرکه‌آبادی، زینب؛ غفاری، علی؛ آسرای، محمداقرا (۱۳۹۵). «مقاله بررسی نقش مدیریت ارتباط با مشتری الکترونیک و گردشگری شهری (نمونه موردی: شهر خرم‌آباد)». اولین کنفرانس ملی علوم جغرافیا.
- کویلی، لیلا؛ برمایه‌ور، بهنود (بهار ۱۳۹۸). «مقاله هم‌آفرینی فضای گردشگری هوشمند از طریق تعاملات دیجیتال: ارائه مدل مفهومی سایبر پارک». فصلنامه عملی پژوهشی گردشگری شهری.
- گیدنز (۱۳۸۱). «جامعه‌شناسی». (مترجم منوچهر صبوری)، چاپ هفتم، تهران: نشر نی.
- لطیفی، .....؛ دبیری، ..... (۱۳۸۹). «شهر مجازی و هویت شهری». کتاب ماه علوم اجتماعی. شماره سی و ششم.
- محمودی میمند، محمد؛ فارسیجانی، حسن؛ طاهری موسوی، سارا (۱۳۹۲). «ارائه الگوی ترکیبی عوامل مؤثر بر توسعه و پذیرش گردشگری مجازی در ایران». فصلنامه چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، دوره سیزدهم، شماره چهل و ششم.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). «سرشماری عمومی نفوس مسکن تهران».
- مشکینی، ابوالفضل؛ علیپور، سمیه؛ حاجی‌زاده، مریم (۱۳۹۷). «مقاله ارزیابی تأثیر رسانه‌های مجازی در توسعه صنعت گردشگری از دیدگاه کاربران شبکه‌های مجازی». فصلنامه علمی پژوهشی گردشگری شهری، دوره پنجم، شماره دوم.
- معاونت بررسی‌های اقتصادی (۱۳۹۶). «طرح مطالعاتی جایگاه ایران در شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری». اتاق بازرگانی، صنایع، معادن، کشاورزی تهران.
- مک‌کی، .... (۱۳۸۶). «تحقیق در جامعه اطلاعاتی». (ترجمه رامین کریمیان)، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- منتظر قائم، .... (۱۳۸۱). «دمکراسی دیجیتال و حکومت الکترونیکی، سیاست و حکومت در عصر تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی (ict)». فصلنامه علوم اجتماعی، شماره نوزدهم.
- ناظری، شفیقه (۱۳۸۱). «بررسی و ارزیابی پتانسیل‌ها و جاذبه‌های گردشگری همدان». نشریه علمی تخصصی پویا دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری.
- ناظری، شفیقه (پاییز ۱۳۸۸). «بررسی و ارزیابی پتانسیل‌های و جاذبه‌های گردشگری همدان». نشریه علمی تخصصی پویا، دانشگاه آزاد اسلامی شهر ری.

- نعمت‌الهی، مجید؛ امین بیدختی، علی اکبر؛ بلوچی، حسین؛ حسین‌زاده، مهدی (۱۳۹۶). «تأثیر کیفیت خدمات پلیس بر قصد بازدید دوباره گردشگران با میانجی‌گری تصویر مقصد و احساس امنیت در شهر شیراز». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دهم، شماره اول (پیاپی و هفتم).
- Azadfallah, z, babaee, m, eftekhari, e, mojab, s (2015). " An Analysis on Sustainable Tourism Development of Roodbar Qasran Region in Tehran". Cumhuriyet University Faculty of Science Science Journal (CSJ), Vol. 36, No: 3 Special Issue
- Chourabi, H. Taewoo, N. Shawn, W. J. Ramon, G.G. Sehl Mellouli, K. N. Theresa, A. P. & Hans J. S. (2013). " Understanding smart Cities: An integrative framework". 2012 45th Cities Are Transparent Cities 2015. " The Role of Fiscal Transparency in Smart City Governance. Public Administration and Information Technology, Library of Congress Control Number".
- David, N., Justice, J., & McNutt, J (2015). "Smart".
- Dickens, (2017). " The Dickens Book and the Virtual City", Editors, Marpill, Stell, Thornton.
- Ferraro, S. (2013). " Smart Cities, Analysis of a Strategic Plan". (Master thesis).
- Meijer (2015). "Governing the Smart City: Scaling-Up the Search for Socio-Techno Synergy. Permanent Study group on E-Government". Utrecht University.
- Mosannenzadeh, F. Vettorato, D. (2014). " Defining smart city: A conceptual frame work based on key word analysis". Journal of Land Use, Mobility and Environment. ISSN 1970-9889, e- ISSN 1970-9870.
- Sigala, Marianna, (2018). "tourism management perspectives". New technologies article in tourism.
- Statistics Center of Iran (2016). " The results of general census of population. and mosque, [In Persian]". Tehran, Statistics Center publication.

Archive of SID